๚ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส๚

องฺคุตฺตรนิกาโย

เอกาทสกนิปาตปาฬิ

๑. นิสฺสยวโคฺค

๑. กิมตฺถิยสุตฺตํ

๑. [อ. นิ. ๑๐.๑] เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม๚ อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ๚ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กิมตฺถิยานิ, ภเนฺต, กุสลานิ สีลานิ กิมานิสํสานี’’ติ? ‘‘อวิปฺปฏิสารตฺถานิ โข, อานนฺท, กุสลานิ สีลานิ อวิปฺปฏิสารานิสํสานี’’ติ๚

‘‘อวิปฺปฏิสาโร ปน, ภเนฺต, กิมตฺถิโย กิมานิสํโส’’? ‘‘อวิปฺปฏิสาโร โข, อานนฺท, ปาโมชฺชโตฺถ ปาโมชฺชานิสํโส’’๚

‘‘ปาโมชฺชํ ปน, ภเนฺต, กิมตฺถิยํ กิมานิสํสํ’’? ‘‘ปาโมชฺชํ โข, อานนฺท, ปีตตฺถํ ปีตานิสํสํ’’๚

‘‘ปีติ ปน, ภเนฺต, กิมตฺถิยา กิมานิสํสา’’? ‘‘ปีติ โข, อานนฺท, ปสฺสทฺธตฺถา ปสฺสทฺธานิสํสา’’๚

‘‘ปสฺสทฺธิ ปน, ภเนฺต, กิมตฺถิยา กิมานิสํสา’’? ‘‘ปสฺสทฺธิ โข, อานนฺท, สุขตฺถา สุขานิสํสา’’๚

‘‘สุขํ ปน, ภเนฺต, กิมตฺถิยํ กิมานิสํสํ’’? ‘‘สุขํ โข, อานนฺท, สมาธตฺถํ สมาธานิสํสํ’’๚

‘‘สมาธิ ปน, ภเนฺต, กิมตฺถิโย กิมานิสํโส’’? ‘‘สมาธิ โข, อานนฺท, ยถาภูตญาณทสฺสนโตฺถ ยถาภูตญาณทสฺสนานิสํโส’’ ๚

‘‘ยถาภูตญาณทสฺสนํ ปน, ภเนฺต, กิมตฺถิยํ กิมานิสํสํ’’? ‘‘ยถาภูตญาณทสฺสนํ โข, อานนฺท, นิพฺพิทตฺถํ นิพฺพิทานิสํสํ’’๚

‘‘นิพฺพิทา, ปน, ภเนฺต, กิมตฺถิยา กิมานิสํสา’’? ‘‘นิพฺพิทา โข, อานนฺท, วิราคตฺถา วิราคานิสํสา ’’๚

‘‘วิราโค ปน, ภเนฺต, กิมตฺถิโย กิมานิสํโส’’? ‘‘วิราโค โข, อานนฺท, วิมุตฺติญาณทสฺสนโตฺถ วิมุตฺติญาณทสฺสนานิสํโส๚

‘‘อิติ โข, อานนฺท, กุสลานิ สีลานิ อวิปฺปฏิสารตฺถานิ อวิปฺปฏิสารานิสํสานิ, อวิปฺปฏิสาโร ปาโมชฺชโตฺถ ปาโมชฺชานิสํโส, ปาโมชฺชํ ปีตตฺถํ ปีตานิสํสํ, ปีติ ปสฺสทฺธตฺถา ปสฺสทฺธานิสํสา, ปสฺสทฺธิ สุขตฺถา สุขานิสํสา, สุขํ สมาธตฺถํ สมาธานิสํสํ, สมาธิ ยถาภูตญาณทสฺสนโตฺถ ยถาภูตญาณทสฺสนานิสํโส, ยถาภูตญาณทสฺสนํ นิพฺพิทตฺถํ นิพฺพิทานิสํสํ, นิพฺพิทา วิราคตฺถา วิราคานิสํสา, วิราโค วิมุตฺติญาณทสฺสนโตฺถ วิมุตฺติญาณทสฺสนานิสํโสฯ อิติ โข, อานนฺท, กุสลานิ สีลานิ อนุปุพฺเพน อคฺคาย ปเรนฺตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. เจตนากรณียสุตฺตํ

๒. [อ. นิ. ๑๐.๒] ‘‘สีลวโต, ภิกฺขเว, สีลสมฺปนฺนสฺส น เจตนาย กรณียํ – ‘อวิปฺปฏิสาโร เม อุปฺปชฺชตู’ติฯ ธมฺมตา เอสา, ภิกฺขเว, ยํ สีลวโต สีลสมฺปนฺนสฺส อวิปฺปฏิสาโร อุปฺปชฺชติฯ

‘‘อวิปฺปฏิสาริสฺส, ภิกฺขเว, น เจตนาย กรณียํ – ‘ปาโมชฺชํ เม อุปฺปชฺชตู’ติฯ ธมฺมตา เอสา, ภิกฺขเว, ยํ อวิปฺปฏิสาริสฺส ปาโมชฺชํ อุปฺปชฺชติฯ

‘‘ปมุทิตสฺส, ภิกฺขเว, น เจตนาย กรณียํ – ‘ปีติ เม อุปฺปชฺชตู’ติฯ ธมฺมตา เอสา, ภิกฺขเว, ยํ ปมุทิตสฺส ปีติ อุปฺปชฺชติฯ

‘‘ปีติมนสฺส, ภิกฺขเว, น เจตนาย กรณียํ – ‘กาโย เม ปสฺสมฺภตู’ติฯ ธมฺมตา เอสา, ภิกฺขเว, ยํ ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติฯ

‘‘ปสฺสทฺธกายสฺส , ภิกฺขเว, น เจตนาย กรณียํ – ‘สุขํ เวทิยามี’ติฯ ธมฺมตา เอสา, ภิกฺขเว, ยํ ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติฯ

‘‘สุขิโน, ภิกฺขเว, น เจตนาย กรณียํ – ‘จิตฺตํ เม สมาธิยตู’ติฯ ธมฺมตา เอสา, ภิกฺขเว, ยํ สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติฯ

‘‘สมาหิตสฺส , ภิกฺขเว, น เจตนาย กรณียํ – ‘ยถาภูตํ ชานามิ ปสฺสามี’ติฯ ธมฺมตา เอสา , ภิกฺขเว, ยํ สมาหิโต ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติฯ

‘‘ยถาภูตํ, ภิกฺขเว, ชานโต ปสฺสโต น เจตนาย กรณียํ – ‘นิพฺพินฺทามี’ติฯ ธมฺมตา เอสา, ภิกฺขเว, ยํ ยถาภูตํ ชานํ ปสฺสํ นิพฺพินฺทติฯ

‘‘นิพฺพินฺนสฺส, ภิกฺขเว, น เจตนาย กรณียํ – ‘วิรชฺชามี’ติฯ ธมฺมตา เอสา, ภิกฺขเว, ยํ นิพฺพิโนฺน วิรชฺชติฯ

‘‘วิรตฺตสฺส, ภิกฺขเว, น เจตนาย กรณียํ – ‘วิมุตฺติญาณทสฺสนํ สจฺฉิกโรมี’ติฯ ธมฺมตา เอสา, ภิกฺขเว, ยํ วิรโตฺต วิมุตฺติญาณทสฺสนํ สจฺฉิกโรติฯ

‘‘อิติ โข, ภิกฺขเว, วิราโค วิมุตฺติญาณทสฺสนโตฺถ วิมุตฺติญาณทสฺสนานิสํโส, นิพฺพิทา วิราคตฺถา วิราคานิสํสา, ยถาภูตญาณทสฺสนํ นิพฺพิทตฺถํ นิพฺพิทานิสํสํ, สมาธิ ยถาภูตญาณทสฺสนโตฺถ ยถาภูตญาณทสฺสนานิสํโส, สุขํ สมาธตฺถํ สมาธานิสํสํ, ปสฺสทฺธิ สุขตฺถา สุขานิสํสา, ปีติ ปสฺสทฺธตฺถา ปสฺสทฺธานิสํสา, ปาโมชฺชํ ปีตตฺถํ ปีตานิสํสํ, อวิปฺปฏิสาโร ปาโมชฺช

โตฺถ ปาโมชฺชานิสํโส, กุสลานิ สีลานิ อวิปฺปฏิสารตฺถานิ อวิปฺปฏิสารานิสํสานิฯ อิติ โข, ภิกฺขเว, ธมฺมา ธเมฺม อภิสเนฺทนฺติ, ธมฺมา ธเมฺม ปริปูเรนฺติ อปารา ปารํ คมนายา''ติฯ ทุติยํฯ

๓. ปฐมอุปนิสาสุตฺตํ

๓. [อ. นิ. ๕.๒๔; ๑๐.๓] ''ทุสฺสีลสฺส, ภิกฺขเว, สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโรฯ อวิปฺปฏิสาเร อสติ อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ปาโมชฺชํฯ ปาโมเชฺช อสติ ปาโมชฺชวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปีติฯ ปีติยา อสติ ปีติวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปสฺสทฺธิฯ ปสฺสทฺธิยา อสติ ปสฺสทฺธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ สุขํฯ สุเข อสติ สุขวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ สมฺมาสมาธิฯ สมฺมาสมาธิมฺหิ อสติ สมฺมาสมาธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํฯ ยถาภูตญาณทสฺสเน อสติ ยถาภูตญาณทสฺสนวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ นิพฺพิทาฯ นิพฺพิทาย อสติ นิพฺพิทาวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ วิราโคฯ วิราเค อสติ วิราควิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ

''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, รุโกฺข สาขาปลาสวิปโนฺนฯ ตสฺส ปปฏิกาปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ... เผคฺคุปิ... สาโรปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ทุสฺสีลสฺส สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร อสติ อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ปาโมชฺชํ...เป.... วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ

''สีลวโต, ภิกฺขเว, สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร สติ อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ปาโมชฺชํ, ปาโมเชฺช สติ ปาโมชฺชสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปีติ, ปีติยา สติ ปีติสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปสฺสทฺธิ, ปสฺสทฺธิยา สติ ปสฺสทฺธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ สุขํ, สุเข สติ สุขสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ สมฺมาสมาธิ, สมฺมาสมาธิมฺหิ สติ สมฺมาสมาธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ, ยถาภูตญาณทสฺสเน สติ ยถาภูตญาณทสฺสนสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ นิพฺพิทา, นิพฺพิทาย สติ นิพฺพิทาสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ วิราโค, วิราเค สติ วิราคสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ

''เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, รุโกฺข สาขาปลาสสมฺปโนฺนฯ ตสฺส ปปฏิกาปิ ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ... เผคฺคุปิ... สาโรปิ ปาริปูรึ คจฺฉติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, สีลวโต สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร สติ อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ...เป.... วิมุตฺติญาณทสฺสน''นฺติฯ ตติยํฯ

๔. ทุติยอุปนิสาสุตฺตํ

๔. ตตฺร โข อายสฺมา สาริปุโตฺต ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ''อาวุโส ภิกฺขเว''ติ [ภิกฺขโวติ (สี. สฺยา. ปี.) เอวํ สพฺพตฺถ อ. นิ. ๑๐.๔]ฯ ''อาวุโส''ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปจฺจโสฺสสุํฯ อายสฺมา สาริปุโตฺต เอตทโวจ –

''ทุสฺสีลสฺส , อาวุโส, สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร อสติ อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ปาโมชฺชํ, ปาโมเชฺช อสติ ปาโมชฺชวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปีติ, ปีติยา อสติ ปีติวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปสฺสทฺธิ, ปสฺสทฺธิยา อสติ ปสฺสทฺธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ สุขํ, สุเข อสติ สุขวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ สมฺมาสมาธิ, สมฺมาสมาธิ

มฺหิ อสติ สมฺมาสมาธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ, ยถาภูตญาณทสฺสเน อสติ ยถาภูตญาณทสฺสนวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ นิพฺพิทา , นิพฺพิทาย อสติ นิพฺพิทาวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ วิราโค, วิราเค อสติ วิราควิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, อาวุโส, รุกฺโข สาขาปลาสวิปนฺโนฯ ตสฺส ปปฏิกาปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ… เผคฺคุปิ… สาโรปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติฯ เอวเมวํ โข, อาวุโส, ทุสฺสีลสฺส สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร อสติ อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ปาโมชฺชํ…เป.… วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ

‘‘สีลวโต, อาวุโส, สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร สติ อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ปาโมชฺชํ, ปาโมเชฺช สติ ปาโมชฺชสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปีติ, ปีติยา สติ ปีติสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปสฺสทฺธิ, ปสฺสทฺธิยา สติ ปสฺสทฺธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ สุขํ, สุเข สติ สุขสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ สมฺมาสมาธิ, สมฺมาสมาธิมฺหิ สติ สมฺมาสมาธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ, ยถาภูตญาณทสฺสเน สติ ยถาภูตญาณทสฺสนสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ นิพฺพิทา, นิพฺพิทาย สติ นิพฺพิทาสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ วิราโค, วิราเค สติ วิราคสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, อาวุโส, รุกฺโข สาขาปลาสสมฺปนฺโนฯ ตสฺส ปปฏิกาปิ ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ… เผคฺคุปิ… สาโรปิ ปาริปูรึ คจฺฉติฯ เอวเมวํ โข, อาวุโส, สีลวโต สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร สติ อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ปาโมชฺชํ…เป.… วิมุตฺติญาณทสฺสน’’นฺติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ตติยอุปนิสาสุตฺตํ

๕. [อ. นิ. ๑๐.๕] ตตฺร โข อายสฺมา อานนฺโท ภิกฺขู อามนฺเตสิ…เป.… ‘‘ทุสฺสีลสฺส, อาวุโส, สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร อสติ อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ปาโมชฺชํ, ปาโมเชฺช อสติ ปาโมชฺชวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปีติ, ปีติยา อสติ ปีติวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปสฺสทฺธิ, ปสฺสทฺธิยา อสติ ปสฺสทฺธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ สุขํ, สุเข อสติ สุขวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ สมฺมาสมาธิ, สมฺมาสมาธิมฺหิ อสติ สมฺมาสมาธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ, ยถาภูตญาณทสฺสเน อสติ ยถาภูตญาณทสฺสนวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ นิพฺพิทา, นิพฺพิทาย อสติ นิพฺพิทาวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ วิราโค, วิราเค อสติ วิราควิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, อาวุโส, รุกฺโข สาขาปลาสวิปนฺโนฯ ตสฺส ปปฏิกาปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ… เผคฺคุปิ… สาโรปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติฯ เอวเมวํ โข, อาวุโส, ทุสฺสีลสฺส สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร อสติ อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ปาโมชฺชํ…เป.… วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ

‘‘สีลวโต, อาวุโส, สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺโน โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร สติ อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ปาโมชฺชํ, ปาโมเชฺช สติ ปาโมชฺชสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปีติ, ปีติยา สติ ปีติสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปสฺสทฺธิ, ปสฺสทฺธิ

ยา สติ ปสฺสทฺธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ สุขํ, สุเข สติ สุขสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ สมฺมาสมาธิ, สมฺมาสมาธิมฺหิ สติ สมฺมาสมาธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ, ยถาภูตญาณทสฺสเน สติ ยถาภูตญาณทสฺสนสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ นิพฺพิทา, นิพฺพิทาย สติ นิพฺพิทาสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ วิราโค, วิราเค สติ วิราคสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ

“เสยฺยถาปิ, อาวุโส, รุโกฺข สาขาปลาสสมฺปโนฺนฯ ตสฺส ปปฏิกาปิ ปาริปูรึ คจฺฉติ , ตโจปิ… เผคฺคุปิ… สาโรปิ ปาริปูรึ คจฺฉติฯ เอวเมวํ โข, อาวุโส, สีลวโต สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ อวิปฺปฏิสาโร, อวิปฺปฏิสาเร สติ อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ปาโมชฺชํ…เป.… วิมุตฺติญาณทสฺสน”นฺติฯ ปญฺจมํฯ

๖. พฺยสนสุตฺตํ

๖. “โย โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อโกฺกสโก ปริภาสโก อริยูปวาโท สพฺรหฺมจารีนํ, ฐานเมตํ อวกาโส ยํ โส เอกาทสนฺนํ พฺยสนานํ อญฺญตรํ พฺยสนํ นิคเจฺฉยฺยฯ

กตเมสํ เอกาทสนฺนํ? อนธิคตํ นาธิคจฺฉติ, อธิคตา ปริหายติ, สทฺธมฺมสฺส น โวทายนฺติ, สทฺธเมฺมสุ วา อธิมานิโก โหติ, อนภิรโต วา พฺรหฺมจริยํ จรติ, อญฺญตรํ วา สํกิลิฏฺฐํ อาปตฺติํ อาปชฺชติ, สิกฺขํ วา ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตติ, คาฬฺหํ วา โรคาตงฺกํ ผุสติ, อุมฺมาทํ วา ปาปุณาติ จิตฺตเกฺขปํ วา, สมฺมูโฬฺห กาลํ กโรติ, กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคติํ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ – โย โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อโกฺกสโก ปริภาสโก อริยูปวาโท สพฺรหฺมจารีนํ, ฐานเมตํ อวกาโส ยํ โส อิเมสํ เอกาทสนฺนํ พฺยสนานํ อญฺญตรํ พฺยสนํ นิคเจฺฉยฺยฯ [( ) เอตฺถนฺตเร ปาโฐ สี. สฺยา. กํ. ปี. โปตฺถเกสุ น ทิสฺสติ]

“โย โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อโกฺกสโก ปริภาสโก อริยูปวาโท สพฺรหฺมจารีนํ, อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ โส เอกาทสนฺนํ พฺยสนานํ อญฺญตรํ พฺยสนํ น นิคเจฺฉยฺยฯ

กตเมสํ เอกาทสนฺนํ? อนธิคตํ นาธิคจฺฉติ, อธิคตา ปริหายติ, สทฺธมฺมสฺส น โวทายนฺติ, สทฺธเมฺมสุ วา อธิมานิโก โหติ, อนภิรโต วา พฺรหฺมจริยํ จรติ, อญฺญตรํ วา สํกิลิฏฺฐํ อาปตฺติํ อาปชฺชติ, สิกฺขํ วา ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตติ, คาฬฺหํ วา โรคาตงฺกํ ผุสติ, อุมฺมาทํ วา ปาปุณาติ จิตฺตเกฺขปํ วา, สมฺมูโฬฺห กาลํ กโรติ, กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคติํ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ – โย โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อโกฺกสโก ปริภาสโก อริยูปวาโท สพฺรหฺมจารีนํ, อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ โส อิเมสํ เอกาทสนฺนํ พฺยสนานํ อญฺญตรํ พฺยสนํ น นิคเจฺฉยฺยา”ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. สญฺญาสุตฺตํ

๗. อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ –

“สิยา นุ โข, ภเนฺต, ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมิํ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมิํ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมิํ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญา

นาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสาติ?

‘‘สิยา, อานนฺท, ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมิํ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมิํ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมิํ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส , น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติฯ

‘‘ยถา กถํ ปน, ภนฺเต, สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมิํ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมิํ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมิํ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส, สญฺญี จ ปน อสฺสาติฯ

‘‘อิธานนฺท, ภิกฺขุ เอวํสญฺญี โหติ – ‘เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณีตํ, ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพาน’นฺติฯ เอวํ โข, อานนฺท, สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมิํ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมิํ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมิํ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส, สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติฯ

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เยนายสฺมา สาริปุตฺโต เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สาริปุตฺเตน สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจ –

‘‘สิยา นุ โข, อาวุโส สาริปุตฺต, ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส…เป.… ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส, สญฺญี ปน อสฺสาติฯ ‘‘สิยา, อาวุโส อานนฺท, ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส…เป.… ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส, สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติฯ

‘‘ยถา กถํ ปนาวุโส สาริปุตฺต, สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส…เป.… ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺ

ราปิ น สญฺญี อสฺส , สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติ?

‘‘อิธ, อาวุโส อานนฺท, ภิกฺขุ เอวํสญฺญี โหติ – ‘เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณีตํ, ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพาน’นฺติฯ เอวํ โข, อาวุโส อานนฺท, สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส…เป…. ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส, สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติฯ

‘‘อจฺฉริยํ, อาวุโส, อพฺภุตํ, อาวุโส! ยตฺร หิ นาม สตฺถุ เจว สาวกสฺส จ อเตฺถน อโตฺถ พฺยญฺชเนน พฺยญฺชนํ สํสนฺทิสฺสติ สเมสฺสติ น วิคฺคยฺหิสฺสติ, ยทิทํ อคฺคปทสฺมิํ! อิทานาหํ, อาวุโส, ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ อปุจฺฉิํฯ ภควาปิ เม เอเตหิ อกฺขเรหิ เอเตหิ ปเทหิ เอเตหิ พฺยญฺชเนหิ เอตมตฺถํ พฺยากาสิ, เสยฺยถาปิ อายสฺมา สาริปุโตฺตฯ อจฺฉริยํ, อาวุโส, อพฺภุตํ, อาวุโส, ยตฺร หิ นาม สตฺถุ เจว สาวกสฺส จ อเตฺถน อโตฺถ พฺยญฺชเนน พฺยญฺชนํ สํสนฺทิสฺสติ สเมสฺสติ น วิคฺคยฺหิสฺสติ, ยทิทํ อคฺคปทสฺมิ’’นฺติ! สตฺตมํฯ

๘. มนสิการสุตฺตํ

๘. อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘สิยา นุ โข, ภเนฺต, ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา น จกฺขุํ มนสิ กเรยฺย, น รูปํ มนสิ กเรยฺย, น โสตํ มนสิ กเรยฺย, น สทฺทํ มนสิ กเรยฺย, น ฆานํ มนสิ กเรยฺย, น คนฺธํ มนสิ กเรยฺย, น ชิวฺหํ มนสิ กเรยฺย, น รสํ มนสิ กเรยฺย, น กายํ มนสิ กเรยฺย, น โผฏฺฐพฺพํ มนสิ กเรยฺย, น ปถวิํ มนสิ กเรยฺย, น อาปํ มนสิ กเรยฺย, น เตชํ มนสิ กเรยฺย, น วายํ มนสิ กเรยฺย, น อากาสานญฺจายตนํ มนสิ กเรยฺย, น วิญฺญาณญฺจายตนํ มนสิ กเรยฺย, น อากิญฺจญฺญายตนํ มนสิ กเรยฺย, น เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ มนสิ กเรยฺย, น อิธโลกํ มนสิ กเรยฺย, น ปรโลกํ มนสิ กเรยฺย, ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตมฺปิ น มนสิ กเรยฺย; มนสิ จ ปน กเรยฺยา’’ติ?

‘‘สิยา, อานนฺท, ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา น จกฺขุํ มนสิ กเรยฺย, น รูปํ มนสิ กเรยฺย, น โสตํ มนสิ กเรยฺย, น สทฺทํ มนสิ กเรยฺย, น ฆานํ มนสิ กเรยฺย, น คนฺธํ มนสิ กเรยฺย, น ชิวฺหํ มนสิ กเรยฺย, น รสํ มนสิ กเรยฺย, น กายํ มนสิ กเรยฺย, น โผฏฺฐพฺพํ มนสิ กเรยฺย, น ปถวิํ มนสิ กเรยฺย, น อาปํ มนสิ กเรยฺย, น เตชํ มนสิ กเรยฺย, น วายํ มนสิ กเรยฺย, น อากาสานญฺจายตนํ มนสิ กเรยฺย, น วิญฺญาณญฺจายตนํ มนสิ กเรยฺย, น อากิญฺจญฺญายตนํ มนสิ กเรยฺย, น เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ มนสิ กเรยฺย, น อิธโลกํ มนสิ กเรยฺย, น ปรโลกํ มนสิ กเรยฺย, ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตมฺปิ น มนสิ กเรยฺย; มนสิ จ ปน กเรยฺยา’’ติฯ

‘‘ยถา กถํ ปน, ภเนฺต, สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา น จกฺขุํ มนสิ กเรยฺย, น รูปํ มนสิ กเรยฺย… ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตมฺปิ น มนสิ กเรยฺย; มนสิ จ ปน กเรยฺยา’’ติ?

‘‘อิธานนฺท, ภิกฺขุ เอวํ มนสิ กโรติ – ‘เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณีตํ, ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพาน’นฺติฯ เอวํ โข, อานนฺท, สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา น จกฺขุํ มนสิ กเรยฺย, น รูปํ มนสิ กเรยฺย…เป.… ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตมฺปิ น มนสิ กเรยฺย; มนสิ จ ปน กเรยฺยา’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. สนฺธสุตฺตํ

๙. เอกํ สมยํ ภควา นาติเก วิหรติ คิญฺชกาวสเถ ฯ อถ โข อายสฺมา สโนฺธ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ สนฺธํ ภควา เอตทโวจ –

‘‘อาชานียฌายิตํ โข, สนฺธ, ฌาย; มา ขฬุงฺกฌายิตํ [อาชานียชฺฌายิตํ โข สนฺธ ฌายถ, มา ขฬุงฺกชฺฌายิตํ (สี. ปี.)]ฯ กถญฺจ, ขฬุงฺกฌายิตํ โหติ? อสฺสขฬุโงฺก หิ , สนฺธ, โทณิยา พโทฺธ [พนฺธ (สฺยา. ก.)] ‘ยวสํ ยวส’นฺติ ฌายติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? น หิ, สนฺธ, อสฺสขฬุงฺกสฺส โทณิยา พทฺธสฺส เอวํ โหติ – ‘กึ นุ โข มํ อชฺช อสฺสทมฺมสารถิ การณํ กาเรสฺสติ, กิมสฺสาหํ [กมฺมสฺสาหํ (ก.)] ปฏิกโรมี’ติฯ โส โทณิยา พโทฺธ ‘ยวสํ ยวส’นฺติ ฌายติฯ เอวเมวํ โข, สนฺธ, อิเธกโจฺจ ปุริสขฬุโงฺก อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ กามราคปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ กามราคปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ โส กามราคํเยว อนฺตรํ กตฺวา ฌายติ ปชฺฌายติ นิชฺฌายติ อวชฺฌายติ, พฺยาปาทปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ… ถินมิทฺธปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ… อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ… วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ วิจิกิจฺฉาปเรเตน, อุปฺปนฺนาย จ วิจิกิจฺฉาย นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ โส วิจิกิจฺฉํเยว อนฺตรํ กตฺวา ฌายติ ปชฺฌายติ นิชฺฌายติ อวชฺฌายติฯ โส ปถวิมฺปิ นิสฺสาย ฌายติ, อาปมฺปิ นิสฺสาย ฌายติ, เตชมฺปิ นิสฺสาย ฌายติ, วายมฺปิ นิสฺสาย ฌายติ, อากาสานญฺจายตนมฺปิ นิสฺสาย ฌายติ, วิญฺญาณญฺจายตนมฺปิ นิสฺสาย ฌายติ, อากิญฺจญฺญายตนมฺปิ นิสฺสาย ฌายติ, เนวสญฺญานาสญฺญายตนมฺปิ นิสฺสาย ฌายติ, อิธโลกมฺปิ นิสฺสาย ฌายติ, ปรโลกมฺปิ นิสฺสาย ฌายติ, ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตมฺปิ นิสฺสาย ฌายติฯ เอวํ โข, สนฺธ, ปุริสขฬุงฺกฌายิตํ โหติฯ

‘‘กถญฺจ , สนฺธ , อาชานียฌายิตํ โหติ? ภโทฺร หิ, สนฺธ, อสฺสาชานีโย โทณิยา พโทฺธ น ‘ยวสํ ยวส’นฺติ ฌายติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ภทฺรสฺส หิ, สนฺธ, อสฺสาชานียสฺส โทณิยา พทฺธสฺส เอวํ โหติ – ‘กึ นุ โข มํ อชฺช อสฺสทมฺมสารถิ การณํ กาเรสฺสติ, กิมสฺสาหํ ปฏิกโรมี’ติฯ โส โทณิยา พโทฺธ น ‘ยวสํ ยวส’นฺติ ฌายติฯ ภโทฺร หิ, สนฺธ, อสฺสาชานีโย ยถา อิณํ ยถา พนฺธํ ยถา ชานึ ยถา กลึ เอวํ ปโตทสฺส อโชฺฌหรณํ สมนุปสฺสติฯ เอวเมวํ โข, สนฺธ, ภโทฺร ปุริสาชานีโย อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ น กามราคปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ น กามราคปเรเตน, อุปฺปนฺนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ, น พฺยาปาทปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ… น ถินมิทฺธปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ… น อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ… น วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา วิหรติ น วิจิกิจฺฉาปเรเตน, อุปฺปนฺนาย จ วิจิกิจฺฉาย นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ โส เนว ปถวึ นิสฺสาย ฌายติ, น อาปํ นิสฺสาย ฌายติ, น เตชํ นิสฺสาย ฌายติ, น วายํ นิสฺสาย ฌายติ, น อากาสานญฺจายตนํ นิสฺสาย ฌายติ, น วิญฺญาณญฺจายตนํ นิสฺสาย ฌายติ, น อากิญฺจญฺญายตนํ นิสฺสาย ฌายติ, น เนวสญฺญา

นาสญฺญายตนํ นิสฺสาย ฌายติ, น อิธโลกํ นิสฺสาย ฌายติ, น ปรโลกํ นิสฺสาย ฌายติ, ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตมฺปิ นิสฺสาย น ฌายติ; ฌายติ จ ปนฯ เอวํ ฌายิญฺจ ปน, สทฺธ, ภทฺรํ ปุริสาชานียํ สอินฺทา เทวา สพฺรหฺมกา สปชาปติกา อารกาว นมสฺสนฺติ –

"นโม เต ปุริสาชญฺญ, นโม เต ปุริสุตฺตม;
ยสฺส เต นาภิชานาม, ยมฺปิ นิสฺสาย ฌายสี"ติฯ

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา สโทฺธ ภควนฺตํ เอตทโวจ – "กถํ ฌายี ปน, ภนฺเต, ภโทฺร ปุริสาชานีโย [ปุริสาชานีโย ฌายติ, โส (สี. สฺยา. ปี.), ปุริสาชานีโย, โส (ก.)] เนว ปถวึ นิสฺสาย ฌายติ, น อาปํ นิสฺสาย ฌายติ, น เตชํ นิสฺสาย ฌายติ, น วายํ นิสฺสาย ฌายติ, น อากาสานญฺจายตนํ นิสฺสาย ฌายติ, น วิญฺญาณญฺจายตนํ นิสฺสาย ฌายติ, น อากิญฺจญฺญายตนํ นิสฺสาย ฌายติ, น เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ นิสฺสาย ฌายติ, น อิธโลกํ นิสฺสาย ฌายติ , น ปรโลกํ นิสฺสาย ฌายติ, ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตมฺปิ นิสฺสาย น ฌายติ; ฌายติ จ ปน? กถํ ฌายิญฺจ ปน, ภนฺเต, ภทฺรํ ปุริสาชานียํ สอินฺทา เทวา สพฺรหฺมกา สปชาปติกา อารกาว นมสฺสนฺติ –

"นโม เต ปุริสาชญฺญ, นโม เต ปุริสุตฺตม;
ยสฺส เต นาภิชานาม, ยมฺปิ นิสฺสาย ฌายสี"ติฯ

"อิธ, สทฺธ, ภทฺรสฺส ปุริสาชานียสฺส ปถวิยํ ปถวิสญฺญา วิภูตา โหติ, อาปสฺมึ อาโปสญฺญา วิภูตา โหติ, เตชสฺมึ เตโชสญฺญา วิภูตา โหติ, วายสฺมึ วาโยสญฺญา วิภูตา โหติ, อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญา วิภูตา โหติ, วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญา วิภูตา โหติ, อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญา วิภูตา โหติ, เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญา วิภูตา โหติ, อิธโลเก อิธโลกสญฺญา วิภูตา โหติ, ปรโลเก ปรโลกสญฺญา วิภูตา โหติ, ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตตฺราปิ สญฺญา วิภูตา โหติฯ เอวํ ฌายี โข, สทฺธ, ภโทฺร ปุริสาชานีโย เนว ปถวึ นิสฺสาย ฌายติ…เป.… ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ตมฺปิ นิสฺสาย น ฌายติ; ฌายติ จ ปนฯ เอวํ ฌายิญฺจ ปน, สทฺธ, ภทฺรํ ปุริสาชานียํ สอินฺทา เทวา สพฺรหฺมกา สปชาปติกา อารกาว นมสฺสนฺติ –

"นโม เต ปุริสาชญฺญ, นโม เต ปุริสุตฺตม;
ยสฺส เต นาภิชานาม, ยมฺปิ นิสฺสาย ฌายสี"ติฯ นวมํ;

๑๐. โมรนิวาปสุตฺตํ

๑๐. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ โมรนิวาเป ปริพฺพาชการาเมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – "ภิกฺขโว"ติฯ "ภทนฺเต"ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

"ตีหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิโฏฺฐ โหติ อจฺจนฺตโยคเกฺขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสโฏฺฐ เทวมนุสฺสานํฯ กตเมหิ ตีหิ? อเสเขน สีลกฺขเนฺธน, อเสเขน สมาธิกฺขเนฺธน , อเสเขน ปญฺญากฺขเนฺธน – อิเมหิ, โข, ภิกฺขเว, ตีหิ ธมฺเมหิ

สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิโฏฺฐ โหติ อจฺจนฺตโยคเกฺขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสโฏฺฐ เทวมนุสฺสานํฯ

“อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ตีหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิโฏฺฐ โหติ อจฺจนฺตโยคเกฺขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสโฏฺฐ เทวมนุสฺสานํฯ กตเมหิ ตีหิ ? อิทฺธิปาฏิหาริเยน, อาเทสนาปาฏิหาริเยน, อนุสาสนีปาฏิหาริเยน – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ตีหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิโฏฺฐ โหติ, อจฺจนฺตโยคเกฺขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสโฏฺฐ เทวมนุสฺสานํฯ

“อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ตีหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิโฏฺฐ โหติ อจฺจนฺตโยคเกฺขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสโฏฺฐ เทวมนุสฺสานํฯ กตเมหิ ตีหิ? สมฺมาทิฎฺฐิยา, สมฺมาญาเณน, สมฺมาวิมุตฺติยา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ตีหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิโฏฺฐ โหติ อจฺจนฺตโยคเกฺขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสโฏฺฐ เทวมนุสฺสานํฯ

“ทฺวีหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิโฏฺฐ โหติ อจฺจนฺตโยคเกฺขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสโฏฺฐ เทวมนุสฺสานํฯ กตเมหิ ทฺวีหิ? วิชฺชาย, จรเณน – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทฺวีหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิโฏฺฐ โหติ อจฺจนฺตโยคเกฺขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสโฏฺฐ เทวมนุสฺสานํฯ พฺรหฺมุนา เปสา, ภิกฺขเว, สนงฺกุมาเรน คาถา ภาสิตา –

“ขตฺติโย เสโฏฺฐ ชเนตสฺมิํ, เย โคตฺตปฏิสาริโน;
วิชฺชาจรณสมฺปโนฺน, โส เสโฏฺฐ เทวมานุเส’’ติ [ที. นิ. ๑.๒๗๗; สํ. นิ. ๑.๑๘๒; ๒.๒๔๕]ฯ

“สา โข ปเนสา, ภิกฺขเว, สนงฺกุมาเรน คาถา ภาสิตา สุภาสิตา, โน ทุพฺภาสิตา; อตฺถสํหิตา , โน อนตฺถสํหิตา; อนุมตา มยาฯ อหมฺปิ, ภิกฺขเว, เอวํ วทามิ –

“ขตฺติโย เสโฏฺฐ ชเนตสฺมิํ, เย โคตฺตปฏิสาริโน;
วิชฺชาจรณสมฺปโนฺน, โส เสโฏฺฐ เทวมานุเส’’ติฯ ทสมํ;

นิสฺสยวโคฺค [นิสฺสายวโคฺค (สฺยา. กํ.)] ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

กิมตฺถิยา เจตนา ตโย, อุปนิสา พฺยสเนน จ;
เทฺว สญฺญา มนสิกาโร, สโทฺธ โมรนิวาปกนฺติฯ

๒. อนุสฺสติวโคฺค

๑. ปฐมมหานามสุตฺตํ

๑๑. เอกํ สมยํ ภควา สเกฺกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ – ‘‘นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’’ติฯ อโสฺสสิ โข มหานาโม สเกฺก – ‘‘สมฺพหุลา กิร ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ – ‘นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’’’ติฯ

อถ โข มหานาโม สเกฺก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข มหานาโม สเกฺก ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘สุตํ เมตํ, ภเนฺต – ‘สมฺพหุลา กิร ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ – นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’ติฯ เตสํ โน, ภเนฺต, นานาวิหาเรหิ วิหรตํ เกนสฺส [เกน (สฺยา. กํ.)] วิหาเรน วิหาตพฺพ’’นฺติ?

‘‘สาธุ สาธุ, มหานาม! เอตํ โข, มหานาม, ตุมฺหากํ ปติรูปํ กุลปุตฺตานํ, ยํ ตุเมฺห ตถาคตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุเจฺฉยฺยาถ – ‘เตสํ โน, ภเนฺต, นานาวิหาเรหิ วิหรตํ เกนสฺส วิหาเรน วิหาตพฺพ’’’นฺติ? สโทฺธ โข, มหานาม, อาราธโก โหติ, โน อสฺสโทฺธ; อารทฺธวีริโย อาราธโก โหติ, โน กุสีโต; อุปฏฺฐิตสฺสติ อาราธโก โหติ , โน มุฏฺฐสฺสติ; สมาหิโต อาราธโก โหติ, โน อสมาหิโต; ปญฺญวา อาราธโก โหติ, โน ทุปฺปโญฺญฯ อิเมสุ โข ตฺวํ, มหานาม, ปญฺจสุ ธเมฺมสุ ปติฏฺฐาย ฉ ธเมฺม อุตฺตริ [อุตฺตรึ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ภาเวยฺยาสิฯ [อ. นิ. ๖.๑๐] ‘‘อิธ ตฺวํ, มหานาม, ตถาคตํ อนุสฺสเรยฺยาสิ – ‘อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ วิชฺชาจรณสมฺปโนฺน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควา’ติฯ ยสฺมึ, มหานาม, สมเย อริยสาวโก ตถาคตํ อนุสฺสรติ, เนวสฺส ตสฺมึ สมเย ราคปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โทสปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โมหปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ; อุชุคตเมวสฺส ตสฺมึ สมเย จิตฺตํ โหติ ตถาคตํ อารพฺภฯ อุชุคตจิโตฺต โข ปน, มหานาม, อริยสาวโก ลภติ อตฺถเวทํ, ลภติ ธมฺมเวทํ, ลภติ ธมฺมูปสํหิตํ ปาโมชฺชํฯ ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติฯ อยํ วุจฺจติ, มหานาม, อริยสาวโก วิสมคตาย ปชาย สมปฺปโตฺต วิหรติ, สพฺยาปชฺชาย ปชาย อพฺยาปโชฺช วิหรติ, ธมฺมโสตสมาปโนฺน พุทฺธานุสฺสตึ ภาเวติฯ

‘‘ปุน จปรํ ตฺวํ, มหานาม, ธมฺมํ อนุสฺสเรยฺยาสิ – ‘สฺวากฺขาโต ภควตา ธโมฺม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปเนยฺยิโก [โอปนยิโก (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ปจฺจตฺตํ เวทิตโพฺพ วิญฺญูหี’ติฯ ยสฺมึ, มหานาม, สมเย อริยสาวโก ธมฺมํ อนุสฺสรติ, เนวสฺส ตสฺมึ สมเย ราคปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โทสปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โมหปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ; อุชุคตเมวสฺส ตสฺมึ สมเย จิตฺตํ โหติ ธมฺมํ อารพฺภฯ อุชุคตจิโตฺต โข ปน, มหานาม, อริยสาวโก ลภติ อตฺถเวทํ, ลภติ ธมฺมเวทํ, ลภติ ธมฺมูปสํหิตํ ปาโมชฺชํฯ ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติฯ อยํ วุจฺจติ, มหานาม, อริยสาวโก วิสมคตาย ปชาย สมปฺปโตฺต วิหรติ, สพฺยาปชฺชาย ปชาย อพฺยาปโชฺช วิหรติ, ธมฺมโสตสมาปโนฺน ธมฺมานุสฺสตึ ภาเวติฯ

‘‘ปุน จปรํ ตฺวํ, มหานาม, สงฺฆํ อนุสฺสเรยฺยาสิ – ‘สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, อุชุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ญายปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สามีจิปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสา’ติฯ ยสฺมึ, มหานาม, สมเย อริยสาวโก สงฺฆํ อนุสฺสรติ, เนวสฺส ตสฺมึ สมเย ราคปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โทสปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โมหปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ; อุชุคตเมวสฺส ตสฺมึ สมเย จิตฺตํ โหติ สงฺฆํ อารพฺภฯ อุชุคตจิตฺโต โข ปน, มหานาม, อริยสาวโก ลภติ อตฺถเวทํ, ลภติ ธมฺมเวทํ, ลภติ ธมฺมูปสํหิตํ ปาโมชฺชํฯ ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติฯ อยํ วุจฺจติ, มหานาม, อริยสาวโก วิสมคตาย ปชาย สมปฺปตฺโต วิหรติ, สพฺยาปชฺชาย ปชาย อพฺยาปชฺโช วิหรติ, ธมฺมโสตสมาปนฺโน สงฺฆานุสฺสตึ ภาเวติฯ

‘‘ปุน จปรํ ตฺวํ, มหานาม, อตฺตโน สีลานิ อนุสฺสเรยฺยาสิ อขณฺฑานิ อจฺฉิทฺทานิ อสพลานิ อกมฺมาสานิ ภุชิสฺสานิ วิญฺญุปฺปสตฺถานิ อปรามฏฺฐานิ สมาธิสํวตฺตนิกานิฯ ยสฺมึ, มหานาม, สมเย อริยสาวโก สีลํ อนุสฺสรติ, เนวสฺส ตสฺมึ สมเย ราคปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โทสปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โมหปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ; อุชุคตเมวสฺส ตสฺมึ สมเย จิตฺตํ โหติ สีลํ อารพฺภฯ อุชุคตจิตฺโต โข ปน, มหานาม, อริยสาวโก ลภติ อตฺถเวทํ, ลภติ ธมฺมเวทํ, ลภติ ธมฺมูปสํหิตํ ปาโมชฺชํฯ ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติฯ อยํ วุจฺจติ, มหานาม, อริยสาวโก วิสมคตาย ปชาย สมปฺปตฺโต วิหรติ, สพฺยาปชฺชาย ปชาย อพฺยาปชฺโช วิหรติ, ธมฺมโสตสมาปนฺโน สีลานุสฺสตึ ภาเวติฯ

‘‘ปุน จปรํ ตฺวํ, มหานาม, อตฺตโน จาคํ อนุสฺสเรยฺยาสิ – ‘ลาภา วต เม, สุลทฺธํ วต เม, โยหํ มจฺเฉรมลปริยุฏฺฐิตาย ปชาย วิคตมลมจฺเฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสามิ มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโต’ติฯ ยสฺมึ, มหานาม , สมเย อริยสาวโก จาคํ อนุสฺสรติ, เนวสฺส ตสฺมึ สมเย ราคปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โทสปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โมหปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ; อุชุคตเมวสฺส ตสฺมึ สมเย จิตฺตํ โหติ จาคํ อารพฺภฯ อุชุคตจิตฺโต โข ปน, มหานาม, อริยสาวโก ลภติ อตฺถเวทํ, ลภติ ธมฺมเวทํ, ลภติ ธมฺมูปสํหิตํ ปาโมชฺชํฯ ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติฯ อยํ วุจฺจติ, มหานาม, อริยสาวโก วิสมคตาย ปชาย สมปฺปตฺโต วิหรติ, สพฺยาปชฺชาย ปชาย อพฺยาปชฺโช วิหรติ, ธมฺมโสตสมาปนฺโน จาคานุสฺสตึ ภาเวติฯ

‘‘ปุน จปรํ ตฺวํ, มหานาม, เทวตา อนุสฺสเรยฺยาสิ – ‘สนฺติ เทวา จาตุมหาราชิกา, สนฺติ เทวา ตาวตึสา, สนฺติ เทวา ยามา, สนฺติ เทวา ตุสิตา, สนฺติ เทวา นิมฺมานรติโน, สนฺติ เทวา ปรนิมฺมิตวสวตฺติโน, สนฺติ เทวา พฺรหฺมกายิกา, สนฺติ เทวา ตตุตฺตริฯ ยถารูปาย สทฺธาย สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต จุตา ตตฺถูปปนฺนา , มยฺหมฺปิ ตถารูปา สทฺธา สํวิชฺชติฯ ยถารูเปน สีเลน สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต จุตา ตตฺถูปปนฺนา, มยฺหมฺปิ ตถารูปํ สีลํ สํวิชฺชติฯ ยถารูเปน สุเตน สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต จุตา ตตฺถูปปนฺนา, มยฺหมฺปิ ตถารูปํ สุตํ สํวิชฺชติฯ ยถารูเปน จาเคน สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต จุตา ตตฺถูปปนฺนา, มยฺหมฺปิ ตถารูโป จาโค สํวิชฺชติฯ ยถารูปาย ปญฺญาย สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต จุตา ตตฺถูปปนฺนา, มยฺหมฺปิ ตถารูปา ปญฺญา สํวิชฺชตี’ติฯ ยสฺมึ, มหานาม, สมเย อริยสาวโก อตฺตโน จ ตาสญฺจ เทวตานํ สทฺธญฺจ สีลญฺจ สุตญฺจ จาคญฺจ ปญฺญญฺจ อนุสฺสรติ, เนวสฺส ตสฺมึ สมเย ราคปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ

โหติ, น โทสปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โมหปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ; อุชุคตเมวสฺส ตสฺมึ สมเย จิตฺตํ โหติ เทวตา อารพฺภฯ อุชุคตจิตฺโต โข ปน, มหานาม, อริยสาวโก ลภติ อตฺถเวทํ, ลภติ ธมฺมเวทํ, ลภติ ธมฺมูปสํหิตํ ปาโมชฺชํฯ ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติฯ อยํ วุจฺจติ, มหานาม, อริยสาวโก วิสมคตาย ปชาย สมปฺปตฺโต วิหรติ, สพฺยาปชฺชาย ปชาย อพฺยาปชฺโช วิหรติ, ธมฺมโสตสมาปนฺโน เทวตานุสฺสตึ ภาเวตี''ติฯ ปฐมํฯ

๒. ทุติยมหานามสุตฺตํ

๑๒. เอกํ สมยํ ภควา สกฺเกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน มหานาโม สกฺโก คิลานา วุฏฺฐิโต โหติ อจิรวุฏฺฐิโต เคลญฺญาฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ – ''นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี''ติฯ

อโสฺสสิ โข มหานาโม สกฺโก – ''สมฺพหุลา กิร ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ – 'นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี'''ติฯ อถ โข มหานาโม สกฺโก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข มหานาโม สกฺโก ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''สุตํ เมตํ, ภนฺเต – 'สมฺพหุลา กิร ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ – นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี'ติฯ เตสํ โน, ภนฺเต, นานาวิหาเรหิ วิหรตํ เกนสฺส วิหาเรน วิหาตพฺพ''นฺติ?

''สาธุ สาธุ, มหานาม! เอตํ โข, มหานาม, ตุมฺหากํ ปติรูปํ กุลปุตฺตานํ ยํ ตุเมฺห ตถาคตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺเฉยฺยาถ – 'เตสํ โน, ภนฺเต, นานาวิหาเรหิ วิหรตํ เกนสฺส วิหาเรน วิหาตพฺพ'นฺติ? สทฺโธ โข, มหานาม, อาราธโก โหติ, โน อสฺสทฺโธ; อารทฺธวีริโย อาราธโก โหติ, โน กุสีโต; อุปฏฺฐิตสฺสติ อาราธโก โหติ, โน มุฏฺฐสฺสติ; สมาหิโต อาราธโก โหติ , โน อสมาหิโต; ปญฺญวา อาราธโก โหติ, โน ทุปฺปญฺโญฯ อิเมสุ โข ตฺวํ, มหานาม, ปญฺจสุ ธเมฺมสุ ปติฏฺฐาย ฉ ธเมฺม อุตฺตริ ภาเวยฺยาสิฯ

[อ. นิ. ๖.๙] ''อิธ ตฺวํ, มหานาม, ตถาคตํ อนุสฺสเรยฺยาสิ – 'อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา'ติฯ ยสฺมึ, มหานาม, สมเย อริยสาวโก ตถาคตํ อนุสฺสรติ, เนวสฺส ตสฺมึ สมเย ราคปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โทสปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โมหปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ; อุชุคตเมวสฺส ตสฺมึ สมเย จิตฺตํ โหติ ตถาคตํ อารพฺภฯ อุชุคตจิตฺโต โข ปน, มหานาม, อริยสาวโก ลภติ อตฺถเวทํ, ลภติ ธมฺมเวทํ, ลภติ ธมฺมูปสํหิตํ ปาโมชฺชํฯ ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติฯ อิมํ โข ตฺวํ, มหานาม, พุทฺธานุสฺสตึ คจฺฉนฺโตปิ ภาเวยฺยาสิ, ฐิโตปิ ภาเวยฺยาสิ, นิสินฺโนปิ ภาเวยฺยาสิ, สยาโนปิ ภาเวยฺยาสิ, กมฺมนฺตํ อธิฏฺฐหนฺโตปิ ภาเวยฺยาสิ, ปุตฺตสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวสนฺโตปิ ภาเวยฺยาสิฯ

''ปุน จปรํ ตฺวํ, มหานาม, ธมฺมํ อนุสฺสเรยฺยาสิ…เป.… สงฺฆํ อนุสฺสเรยฺยาสิ…เป.… อตฺตโน สีลานิ อนุสฺสเรยฺยาสิ…เป.… อตฺตโน จาคํ อนุสฺสเรยฺยาสิ…เป.… เทวตา อนุสฺสเรยฺยาสิ – 'สนฺติ เทวา จาตุมหาราชิกา…เป.… สนฺติ เทวา ตตฺุตฺตริฯ ยถารูปาย สทฺธาย สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต จุตา ตตฺถูปปนฺนา, มยฺหมฺปิ ตถารูปา สทฺธา สํวิชฺชติฯ ยถารูเปน สีเลน… สุเตน… จาเคน… ปญฺญาย สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต จุตา ตตฺถูปปนฺนา ,

มยฺหมฺปิ ตถารูปา ปญฺญา สํวิชฺชตี’ติฯ ยสฺมิํ, มหานาม, สมเย อริยสาวโก อตฺตโน จ ตาสญฺจ เทวตานํ สทฺธญฺจ สีลญฺจ สุตญฺจ จาคญฺจ ปญฺญญฺจ อนุสฺสรติ, เนวสฺส ตสฺมิํ สมเย ราคปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โทสปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ, น โมหปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ โหติ; อุชุคตเมวสฺส ตสฺมิํ สมเย จิตฺตํ โหติ เทวตา อารพฺภฯ อุชุคตจิตฺโต โข ปน, มหานาม, อริยสาวโก ลภติ อตฺถเวทํ, ลภติ ธมฺมเวทํ, ลภติ ธมฺมูปสํหิตํ ปาโมชฺชํฯ ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติฯ อิมํ โข ตฺวํ, มหานาม, เทวตานุสฺสติํ คจฺฉนฺโตปิ ภาเวยฺยาสิ, ฐิโตปิ ภาเวยฺยาสิ, นิสินฺโนปิ ภาเวยฺยาสิ, สยาโนปิ ภาเวยฺยาสิ, กมฺมนฺตํ อธิฏฺฐหนฺโตปิ ภาเวยฺยาสิ, ปุตฺตสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวสนฺโตปิ ภาเวยฺยาสี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. นนฺทิยสุตฺตํ

๑๓. เอกํ สมยํ ภควา สเกฺกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมิํ นิโคฺรธาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา สาวตฺถิยํ วสฺสาวาสํ อุปคนฺตุกาโม โหติ [อโหสิ (ก.)]ฯ

อโสฺสสิ โข นนฺทิโย สโกฺก – ‘‘ภควา กิร สาวตฺถิยํ วสฺสาวาสํ อุปคนฺตุกาโม’’ติฯ อถ โข นนฺทิยสฺส สกฺกสฺส เอตทโหสิ – ‘‘ยํนูนาหมฺปิ สาวตฺถิยํ วสฺสาวาสํ อุปคเจฺฉยฺยํฯ ตตฺถ กมฺมนฺตเญฺจว อธิฏฺฐหิสฺสามิ, ภควนฺตญฺจ ลจฺฉามิ กาเลน กาลํ ทสฺสนายา’’ติฯ

อถ โข ภควา สาวตฺถิยํ วสฺสาวาสํ อุปคจฺฉิ [อุปคญฺฉิ (สี. ปี.)]ฯ นนฺทิโยปิ โข สโกฺก สาวตฺถิยํ วสฺสาวาสํ อุปคจฺฉิฯ ตตฺถ กมฺมนฺตเญฺจว อธิฏฺฐาสิ [อธิฏฺฐาย (สฺยา.), อธิฏฺฐาติ (ก.)], ภควนฺตญฺจ ลภิ [ลจฺฉติ (สฺยา. ก.)] กาเลน กาลํ ทสฺสนายฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ – ‘‘นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’’ติฯ

อโสฺสสิ โข นนฺทิโย สโกฺก – ‘‘สมฺพหุลา กิร ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ – ‘นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’’’ติฯ อถ โข นนฺทิโย สโกฺก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข นนฺทิโย สโกฺก ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘สุตํ เมตํ, ภเนฺต – ‘สมฺพหุลา กิร ภิกฺขู ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ – นิฏฺฐิตจีวโร ภควา เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตี’ติฯ เตสํ โน, ภเนฺต, นานาวิหาเรหิ วิหรตํ เกนสฺส วิหาเรน วิหาตพฺพ’’นฺติ?

‘‘สาธุ สาธุ, นนฺทิย! เอตํ โข, นนฺทิย, ตุมฺหากํ ปติรูปํ กุลปุตฺตานํ, ยํ ตุเมฺห ตถาคตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุเจฺฉยฺยาถ – ‘เตสํ โน, ภเนฺต, นานาวิหาเรหิ วิหรตํ เกนสฺส วิหาเรน วิหาตพฺพ’นฺติ? สโทฺธ โข, นนฺทิย, อาราธโก โหติ, โน อสฺสโทฺธ; สีลวา อาราธโก โหติ, โน ทุสฺสีโล; อารทฺธวีริโย อาราธโก โหติ, โน กุสีโต; อุปฏฺฐิตสฺสติ อาราธโก โหติ, โน มุฏฺฐสฺสติ; สมาหิโต อาราธโก โหติ, โน อสมาหิโต; ปญฺญวา อาราธโก โหติ, โน ทุปฺปโญฺญฯ อิเมสุ โข เต, นนฺทิย, ฉสุ ธเมฺมสุ ปติฏฺฐาย ปญฺจสุ ธเมฺมสุ อชฺฌตฺตํ สติ อุปฏฺฐาเปตพฺพาฯ

‘‘อิธ ตฺวํ, นนฺทิย, ตถาคตํ อนุสฺสเรยฺยาสิ – ‘อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ วิชฺชาจรณสมฺปโนฺน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ , สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควา’ติฯ อิติ โข เต, นนฺทิย, ตถาคตํ อารพฺภ อชฺฌตฺตํ สติ อุปฏฺฐาเปตพฺพาฯ

“ปุน จปรํ ตฺวํ, นนฺทิย, ธมฺมํ อนุสฺสเรยฺยาสิ – ‘สฺวากฺขาโต ภควตา ธโมฺม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปเนยฺยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตโพฺพ วิญฺญูหี’ติฯ อิติ โข เต, นนฺทิย, ธมฺมํ อารพฺภ อชฺฌตฺตํ สติ อุปฏฺฐาเปตพฺพาฯ

“ปุน จปรํ ตฺวํ, นนฺทิย, กลฺยาณมิเตฺต อนุสฺสเรยฺยาสิ – ‘ลาภา วต เม, สุลทฺธํ วต เม, ยสฺส เม กลฺยาณมิตฺตา อนุกมฺปกา อตฺถกามา โอวาทกา อนุสาสกา’ติฯ อิติ โข เต, นนฺทิย, กลฺยาณมิเตฺต อารพฺภ อชฺฌตฺตํ สติ อุปฏฺฐาเปตพฺพาฯ

“ปุน จปรํ ตฺวํ, นนฺทิย, อตฺตโน จาคํ อนุสฺสเรยฺยาสิ – ‘ลาภา วต เม, สุลทฺธํ วต เม, โยหํ มเจฺฉรมลปริยุฏฺฐิตาย ปชาย วิคตมลมเจฺฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสามิ มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโต’ติฯ อิติ โข เต, นนฺทิย, จาคํ อารพฺภ อชฺฌตฺตํ สติ อุปฏฺฐาเปตพฺพาฯ

“ปุน จปรํ ตฺวํ, นนฺทิย, เทวตา อนุสฺสเรยฺยาสิ – ‘ยา เทวตา อติกฺกเมฺมว กพฬีการาหารภกฺขานํ [กพฬิํการภกฺขานํ (สี.), กพฬีการภกฺขานํ (สฺยา. กํ. ปี.)] เทวตานํ สหพฺยตํ อญฺญตรํ มโนมยํ กายํ อุปปนฺนา, ตา กรณียํ อตฺตโน น สมนุปสฺสนฺติ กตสฺส วา ปติจยํฯ เสยฺยถาปิ, นนฺทิย, ภิกฺขุ อสมยวิมุโตฺต กรณียํ อตฺตโน น สมนุปสฺสติ กตสฺส วา ปติจยํ; เอวเมวํ โข, นนฺทิย, ยา ตา เทวตา อติกฺกเมฺมว กพฬีการาหารภกฺขานํ เทวตานํ สหพฺยตํ อญฺญตรํ มโนมยํ กายํ อุปปนฺนา, ตา กรณียํ อตฺตโน น สมนุปสฺสนฺติ กตสฺส วา ปติจยํฯ อิติ โข เต, นนฺทิย, เทวตา อารพฺภ อชฺฌตฺตํ สติ อุปฏฺฐาเปตพฺพาฯ

“อิเมหิ โข, นนฺทิย, เอกาทสหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก ปชหเตว ปาปเก อกุสเล ธเมฺม, น อุปาทิยติฯ เสยฺยถาปิ, นนฺทิย, กุโมฺภ นิกฺกุโชฺช [นิกุโชฺช (ก.)] วมเตว อุทกํ, โน วนฺตํ ปจฺจาวมติ [ปจฺจามสติ (สฺยา.)]; เสยฺยถาปิ วา ปน, นนฺทิย, สุเกฺข ติณทาเย อคฺคิ มุโตฺต ฑหเญฺญว คจฺฉติ, โน ทฑฺฒํ ปจฺจุทาวตฺตติ ; เอวเมวํ โข, นนฺทิย, อิเมหิ เอกาทสหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก ปชหเตว ปาปเก อกุสเล ธเมฺม, น อุปาทิยตี”ติฯ ตติยํฯ

๔. สุภูติสุตฺตํ

๑๔. อถ โข อายสฺมา สุภูติ สเทฺธน ภิกฺขุนา สทฺธิํ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ สุภูติํ ภควา เอตทโวจ – “โก นามายํ [โก นาโม อยํ (สี. ก.), โก นาม อยํ (สฺยา. กํ.)], สุภูติ, ภิกฺขู”ติ? “สโทฺธ นามายํ, ภเนฺต, ภิกฺขุ, สุทตฺตสฺส [สทฺธสฺส (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] อุปาสกสฺส ปุโตฺต, สทฺธา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต”ติฯ

“กจฺจิ ปนายํ, สุภูติ, สโทฺธ ภิกฺขุ สุทตฺตสฺส อุปาสกสฺส ปุโตฺต สทฺธา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต สนฺทิสฺสติ สทฺธาปทาเนสู”ติ? “เอตสฺส, ภควา, กาโล; เอตสฺส, สุคต, กาโล, ยํ ภควา สทฺธสฺส สทฺธาปทานานิ ภาเสยฺยฯ อิทานาหํ ชานิสฺสามิ ยทิ วา อยํ ภิกฺขุ สนฺทิสฺสติ สทฺธาปทาเนสุ ยทิ วา โน”ติฯ

“เตน หิ, สุภูติ, สุณาหิ, สาธุกํ มนสิ กโรหิ; ภาสิสฺสามี”ติฯ “เอวํ, ภเนฺต”ติ โข อายสฺมา สุภูติ ภควโต ปจฺจโสฺสสิ ฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘อิธ , สุภูติ, ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุฯ ยมฺปิ, สุภูติ, ภิกฺขุ สีลวา โหติ…เป.… สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ, อิทมฺปิ, สุภูติ, สทฺธสฺส สทฺธาปทานํ โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, สุภูติ, ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโย; เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มชฺเฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธาตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธาฯ ยมฺปิ, สุภูติ, ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ…เป.… ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา, อิทมฺปิ, สุภูติ, สทฺธสฺส สทฺธาปทานํ โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, สุภูติ, ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต โหติ กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโกฯ ยมฺปิ, สุภูติ, ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต โหติ กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโก, อิทมฺปิ, สุภูติ, สทฺธสฺส สทฺธาปทานํ โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, สุภูติ, ภิกฺขุ สุวโจ โหติ โสวจสฺสกรเณหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ขโม ปทกฺขิณคฺคาหี อนุสาสนิํฯ ยมฺปิ, สุภูติ, ภิกฺขุ สุวโจ โหติ โสวจสฺสกรเณหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ขโม ปทกฺขิณคฺคาหี อนุสาสนิํ, อิทมฺปิ, สุภูติ, สทฺธสฺส สทฺธาปทานํ โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, สุภูติ, ภิกฺขุ ยานิ ตานิ สพฺรหฺมจารีนํ อุจฺจาวจานิ กิํกรณียานิ ตตฺร ทกฺโข โหติ อนลโส ตตฺรุปายาย วีมํสาย สมนฺนาคโต อลํ กาตุํ อลํ สํวิธาตุํฯ ยมฺปิ, สุภูติ, ภิกฺขุ ยานิ ตานิ สพฺรหฺมจารีนํ อุจฺจาวจานิ กิํกรณียานิ ตตฺร ทกฺโข โหติ อนลโส ตตฺรุปายาย วีมํสาย สมนฺนาคโต อลํ กาตุํ อลํ สํวิธาตุํ, อิทมฺปิ, สุภูติ, สทฺธสฺส สทฺธาปทานํ โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, สุภูติ, ภิกฺขุ ธมฺมกาโม โหติ ปิยสมุทาหาโร อภิธมฺเม อภิวินเย อุฬารปาโมชฺโชฯ ยมฺปิ, สุภูติ, ภิกฺขุ ธมฺมกาโม โหติ ปิยสมุทาหาโร อภิธมฺเม อภิวินเย อุฬารปาโมชฺโช, อิทมฺปิ, สุภูติ, สทฺธสฺส สทฺธาปทานํ โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, สุภูติ, ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุฯ ยมฺปิ, สุภูติ, ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ, อิทมฺปิ, สุภูติ, สทฺธสฺส สทฺธาปทานํ โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, สุภูติ, ภิกฺขุ จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ ยมฺปิ , สุภูติ, ภิกฺขุ จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อิทมฺปิ, สุภูติ, สทฺธสฺส สทฺธาปทานํ โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, สุภูติ, ภิกฺขุ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ, เสยฺยถิทํ – เอกมฺปิ ชาติํ เทฺวปิ ชาติโย ติสฺโสปิ ชาติโย จตสฺโสปิ ชาติโย ปญฺจปิ ชาติโย ทสปิ ชาติโย วีสมฺปิ ชาติโย ติํสมฺปิ ชาติโย จตฺตารีสมฺปิ ชาติโย ปญฺญาสมฺปิ ชาติโย ชาติสตมฺปิ ชาติสหสฺสมฺปิ ชาติสตสหสฺสมฺปิ อเนเกปิ สํวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ วิวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ สํวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป – ‘อมุตฺราสิํ เอวํนาโม เอวํโคตฺโต เอวํวณฺโณ เอวมาหาโร เอวํสุขทุกฺขปฺปฏิสํเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อมุตฺร อุทปาทิํ; ตตฺราปาสิํ เอวํนาโม เอวํโคตฺโต เอวํวณฺโณ เอวมาหาโร เอวํสุขทุกฺขปฺปฏิสํเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อิธูปปนฺโน’ติฯ อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ

อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติฯ ยมฺปิ, สุภูติ, ภิกฺขุ อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติ, เสยฺยถิทํ, เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย…เป…. อิติ สาการํ สอุเทฺทสํ อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติฯ อิทมฺปิ, สุภูติ, สทฺธสฺส สทฺธาปทานํ โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, สุภูติ, ภิกฺขุ ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สเตฺต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวเณฺณ ทุพฺพเณฺณ, สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สเตฺต ปชานาติ – ‘อิเม วต โภโนฺต สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อุปวาทกา มิจฺฉาทิฎฺฐิกา มิจฺฉาทิฎฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนาฯ อิเม วา ปน โภโนฺต สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อนุปวาทกา สมฺมาทิฎฺฐิกา สมฺมาทิฎฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนา’ติฯ อิติ ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สเตฺต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวเณฺณ ทุพฺพเณฺณ, สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สเตฺต ปชานาติฯ ยมฺปิ, สุภูติ, ภิกฺขุ ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุเทฺธน…เป…. ยถากมฺมูปเค สเตฺต ปชานาติ, อิทมฺปิ, สุภูติ, สทฺธสฺส สทฺธาปทานํ โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, สุภูติ, ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ยมฺปิ, สุภูติ, ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา…เป…. สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทมฺปิ, สุภูติ, สทฺธสฺส สทฺธาปทานํ โหตี’’ติฯ

เอวํ วุเตฺต อายสฺมา สุภูติ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ยานิมานิ, ภเนฺต, ภควตา สทฺธสฺส สทฺธาปทานานิ ภาสิตานิ, สํวิชฺชนฺติ ตานิ อิมสฺส ภิกฺขุโน, อยญฺจ ภิกฺขุ เอเตสุ สนฺทิสฺสติฯ

‘‘อยํ, ภเนฺต, ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปโนฺน อณุมเตฺตสุ วเชฺชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุฯ

‘‘อยํ, ภเนฺต, ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโย; เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มเชฺฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธาตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฎฺฐิยา สุปฺปฎิวิทฺธาฯ

‘‘อยํ , ภเนฺต, ภิกฺขุ กลฺยาณมิโตฺต โหติ กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวโงฺกฯ

‘‘อยํ, ภเนฺต, ภิกฺขุ สุวโจ โหติ…เป…. อนุสาสนิํฯ

‘‘อยํ, ภเนฺต, ภิกฺขุ ยานิ ตานิ สพฺรหฺมจารีนํ อุจฺจาวจานิ กิํกรณียานิ ตตฺถ ทโกฺข โหติ อนลโส ตตฺรุปายาย วีมํสาย สมนฺนาคโต อลํ กาตุํ อลํ สํวิธาตุํฯ

‘‘อยํ, ภเนฺต, ภิกฺขุ ธมฺมกาโม โหติ ปิยสมุทาหาโร อภิธเมฺม อภิวินเย อุฬารปาโมโชฺชฯ

‘‘อยํ, ภเนฺต, ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย วิหรติ…เป…. ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธเมฺมสุฯ

“อยํ, ภเนฺต, ภิกฺขุ จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ

“อยํ , ภเนฺต, ภิกฺขุ อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติ, เสยฺยถิทํ – เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย…เป.… อิติ สาการํ สอุเทฺทสํ อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติฯ

“อยํ, ภเนฺต, ภิกฺขุ ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน…เป.… ยถากมฺมูปเค สเตฺต ปชานาติฯ

“อยํ, ภเนฺต, ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา…เป.… สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ยานิมานิ, ภเนฺต, ภควตา สทฺธสฺส สทฺธาปทานานิ ภาสิตานิ, สํวิชฺชนฺติ ตานิ อิมสฺส ภิกฺขุโน, อยญฺจ ภิกฺขุ เอเตสุ สนฺทิสฺสตี”ติฯ

“สาธุ สาธุ, สุภูติ! เตน หิ ตฺวํ, สุภูติ, อิมินา จ สเทฺธน ภิกฺขุนา สทฺธึ วิหเรยฺยาสิฯ ยทา จ ตฺวํ, สุภูติ, อากเงฺขยฺยาสิ ตถาคตํ ทสฺสนาย, อิมินา สเทฺธน ภิกฺขุนา สทฺธึ อุปสงฺกเมยฺยาสิ ตถาคตํ ทสฺสนายา”ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. เมตฺตาสุตฺตํ

๑๕. [ปฏิ. ม. ๒.๒๒; มิ. ป. ๔.๔.๖] “เมตฺตาย , ภิกฺขเว, เจโตวิมุตฺติยา อาเสวิตาย ภาวิตาย พหุลีกตาย ยานีกตาย วตฺถุกตาย อนุฏฺฐิตาย ปริจิตาย สุสมารทฺธาย เอกาทสานิสํสา ปาฏิกงฺขาฯ

กตเม เอกาทส? สุขํ สุปติ, สุขํ ปฏิพุชฺฌติ , น ปาปกํ สุปินํ ปสฺสติ, มนุสฺสานํ ปิโย โหติ, อมนุสฺสานํ ปิโย โหติ, เทวตา รกฺขนฺติ, นาสฺส อคฺคิ วา วิสํ วา สตฺถํ วา กมติ, ตุวฏํ จิตฺตํ สมาธิยติ, มุขวโณฺณ วิปฺปสีทติ, อสมฺมูโฬฺห กาลํ กโรติ, อุตฺตริ อปฺปฏิวิชฺฌโนฺต พฺรหฺมโลกูปโค โหติฯ เมตฺตาย, ภิกฺขเว, เจโตวิมุตฺติยา อาเสวิตาย ภาวิตาย พหุลีกตาย ยานีกตาย วตฺถุกตาย อนุฏฺฐิตาย ปริจิตาย สุสมารทฺธาย อิเม เอกาทสานิสํสา ปาฏิกงฺขา”ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. อฏฺฐกนาครสุตฺตํ

๑๖. เอกํ สมยํ อายสฺมา อานโนฺท เวสาลิยํ วิหรติ เพลุวคามเก [เวฬุวคามเก (สฺยา. กํ. ก.)]ฯ เตน โข ปน สมเยน ทสโม คหปติ อฏฺฐกนาคโร ปาฏลิปุตฺตํ อนุปฺปโตฺต โหติ เกนจิเทว กรณีเยนฯ

อถ โข ทสโม คหปติ อฏฺฐกนาคโร เยน กุกฺกุฏาราโม เยน อญฺญตโร ภิกฺขุ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ – “กหํ นุ โข, ภเนฺต, อายสฺมา อานโนฺท เอตรหิ วิหรติ? ทสฺสนกามา หิ มยํ, ภเนฺต, อายสฺมนฺตํ อานนฺท”นฺติฯ “เอโส, คหปติ, อายสฺมา อานโนฺท เวสาลิยํ วิหรติ เพลุวคามเก”ติฯ

อถ โข ทสโม คหปติ อฏฺฐกนาคโร ปาฏลิปุเตฺต ตํ กรณียํ ตีเรตฺวา เยน เวสาลี เพลุวคามโก เยนายสฺมา อานโนฺท เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข ทสโม คหปติ อฏฺฐกนาคโร อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ – “อตฺถิ นุ โข, ภเนฺต อานนฺท, เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุเทฺธน

เอกธมฺโม สมฺมทกฺขาโต, ยตฺถ ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมุจฺจติ, อปริกฺขีณา วา อาสวา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ, อนนุปฺปตฺตํ วา อนุตฺตรํ โยคเกฺขมํ อนุปาปุณาตี''ติ? ''อตฺถิ โข, คหปติ, เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน เอกธมฺโม สมฺมทกฺขาโต, ยตฺถ ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมุจฺจติ, อปริกฺขีณา วา อาสวา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ, อนนุปฺปตฺตํ วา อนุตฺตรํ โยคเกฺขมํ อนุปาปุณาตี''ติฯ

''กตโม ปน, ภนฺเต อานนฺท, เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน เอกธมฺโม สมฺมทกฺขาโต, ยตฺถ ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมุจฺจติ, อปริกฺขีณา วา อาสวา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ, อนนุปฺปตฺตํ วา อนุตฺตรํ โยคเกฺขมํ อนุปาปุณาตี''ติ? ''อิธ, คหปติ, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – 'อิทมฺปิ โข ปฐมํ ฌานํ อภิสงฺขตํ อภิสเญฺจตยิตํ'ฯ 'ยํ โข ปน กิญฺจิ อภิสงฺขตํ อภิสเญฺจตยิตํ, ตทนิจฺจํ นิโรธธมฺม'นฺติ ปชานาติฯ โส ตตฺถ ฐิโต อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ; โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ, เตเนว ธมฺมราเคน ตาย ธมฺมนนฺทิยา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกาฯ อยมฺปิ โข, คหปติ, เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน เอกธมฺโม สมฺมทกฺขาโต, ยตฺถ ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมุจฺจติ, อปริกฺขีณา วา อาสวา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ, อนนุปฺปตฺตํ วา อนุตฺตรํ โยคเกฺขมํ อนุปาปุณาติฯ

''ปุน จปรํ, คหปติ, ภิกฺขุ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ…เป.… ตติยํ ฌานํ…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – 'อิทมฺปิ โข จตุตฺถํ ฌานํ อภิสงฺขตํ อภิสเญฺจตยิตํ'ฯ 'ยํ โข ปน กิญฺจิ อภิสงฺขตํ อภิสเญฺจตยิตํ ตทนิจฺจํ นิโรธธมฺม'นฺติ ปชานาติฯ โส ตตฺถ ฐิโต อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ; โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ, เตเนว ธมฺมราเคน ตาย ธมฺมนนฺทิยา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกาฯ อยมฺปิ โข, คหปติ, เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน เอกธมฺโม สมฺมทกฺขาโต, ยตฺถ ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมุจฺจติ อปริกฺขีณา วา อาสวา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ, อนนุปฺปตฺตํ วา อนุตฺตรํ โยคเกฺขมํ อนุปาปุณาติฯ

''ปุน จปรํ, คหปติ, ภิกฺขุ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ ตถา ทุติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํฯ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปเชฺชน ผริตฺวา วิหรติฯ โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – 'อยมฺปิ โข เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ อภิสงฺขตา อภิสเญฺจตยิตา'ฯ 'ยํ โข ปน กิญฺจิ อภิสงฺขตํ อภิสเญฺจตยิตํ ตทนิจฺจํ นิโรธธมฺม'นฺติ ปชานาติฯ โส ตตฺถ ฐิโต อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ; โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ, เตเนว ธมฺมราเคน ตาย ธมฺมนนฺทิยา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกาฯ อยมฺปิ โข, คหปติ, เตน ภควตา ชานตา…เป. … อนนุปฺปตฺตํ วา อนุตฺตรํ โยคเกฺขมํ อนุปาปุณาติฯ

‘‘ปุน จปรํ, คหปติ, ภิกฺขุ กรุณาสหคเตน เจตสา…เป…. มุทิตาสหคเตน เจตสา…เป.… อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ ตถา ทุติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํฯ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเชน ผริตฺวา วิหรติฯ โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘อยมฺปิ โข อุเปกฺขาเจโตวิมุตฺติ อภิสงฺขตา อภิสเญฺจตยิตา’ฯ ‘ยํ โข ปน กิญฺจิ อภิสงฺขตํ อภิสเญฺจตยิตํ ตทนิจฺจํ นิโรธธมฺม’นฺติ ปชานาติฯ โส ตตฺถ ฐิโต อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ; โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ, เตเนว ธมฺมราเคน ตาย ธมฺมนนฺทิยา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกาฯ อยมฺปิ โข, คหปติ, เตน ภควตา ชานตา…เป…. อนนุปฺปตฺตํ วา อนุตฺตรํ โยคเกฺขมํ อนุปาปุณาติฯ

‘‘ปุน จปรํ, คหปติ, ภิกฺขุ สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา ‘อนโนฺต อากาโส’ติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘อยมฺปิ โข อากาสานญฺจายตนสมาปตฺติ อภิสงฺขตา อภิสเญฺจตยิตา’ฯ ‘ยํ โข ปน กิญฺจิ อภิสงฺขตํ อภิสเญฺจตยิตํ ตทนิจฺจํ นิโรธธมฺม’นฺติ ปชานาติฯ โส ตตฺถ ฐิโต อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ; โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ, เตเนว ธมฺมราเคน ตาย ธมฺมนนฺทิยา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกาฯ อยมฺปิ โข, คหปติ, เตน ภควตา ชานตา…เป…. อนนุปฺปตฺตํ วา อนุตฺตรํ โยคเกฺขมํ อนุปาปุณาติฯ

‘‘ปุน จปรํ, คหปติ, ภิกฺขุ สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘อนนฺตํ วิญฺญาณ’นฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ…เป…. สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘นตฺถิ กิญฺจี’ติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘อยมฺปิ โข อากิญฺจญฺญายตนสมาปตฺติ อภิสงฺขตา อภิสเญฺจตยิตา’ฯ ‘ยํ โข ปน กิญฺจิ อภิสงฺขตํ อภิสเญฺจตยิตํ ตทนิจฺจํ นิโรธธมฺม’นฺติ ปชานาติฯ โส ตตฺถ ฐิโต อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ; โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปุณาติ, เตเนว ธมฺมราเคน ตาย ธมฺมนนฺทิยา ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สํโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกาฯ อยมฺปิ โข, คหปติ, เตน ภควตา ชานตา…เป…. อนนุปฺปตฺตํ วา อนุตฺตรํ โยคเกฺขมํ อนุปาปุณาตี’’ติฯ

เอวํ วุเตฺต ทสโม คหปติ อฏฺฐกนาคโร อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ – ‘‘เสยฺยถาปิ, ภเนฺต อานนฺท, ปุริโส เอกํ นิธิมุขํ คเวสโนฺต สกิเทว [สพฺพตฺถปิ เอวเมว ทิสฺสติ] เอกาทส นิธิมุขานิ อธิคเจฺฉยฺย; เอวเมวํ โข อหํ, ภเนฺต, เอกํ อมตทฺวารํ คเวสโนฺต สกิเทว เอกาทส อมตทฺวารานิ [เอกาทสนฺนํ อมตทฺวารานํ (สพฺพตฺถ) ม. นิ. ๒.๒๑ ปสฺสิตพฺพํ] อลตฺถํ เสวนาย [สวนาย (สฺยา.) สี. ปี. มชฺฌิมปณฺณาสกทุติยสุเตฺตปิ, ภาวนาย (ม. นิ. ๒.๒๑)]ฯ เสยฺยถาปิ, ภเนฺต, ปุริสสฺส อคารํ เอกาทส ทฺวารํฯ โส ตสฺมิํ อคาเร อาทิเตฺต เอกเมเกนปิ ทฺวาเรน สกฺกุเณยฺย อตฺตานํ โสตฺถิํ กาตุํ; เอวเมวํ โข อหํ, ภเนฺต, อิเมสํ เอกาทสนฺนํ อมตทฺวารานํ เอกเมเกนปิ อมตทฺวาเรน สกฺกุณิสฺสามิ อตฺตานํ โสตฺถิํ กาตุํฯ อิเม หิ นาม, ภเนฺต, อญฺญติตฺถิยา อาจริยสฺส อาจริยธนํ ปริเยสิสฺสนฺติฯ กิํ [กิมงฺคํ (ม. นิ. ๒.๒๑)] ปนาหํ อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปูชํ น กริสฺสามี’’ติ!

อถ โข ทสโม คหปติ อฏฺฐกนาคโร เวสาลิกญฺจ ปาฏลิปุตฺตกญฺจ ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาเตตฺวา ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตเปฺปสิ สมฺปวาเรสิฯ เอกเมกญฺจ ภิกฺขุํ ป

เจฺจกํ ทุสฺสยุเคน อจฺฉาเทสิ, อายสฺมนฺตญฺจ อานนฺทํ ติจีวเรนฯ อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปญฺจสตํ วิหารํ การาเปสีติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. โคปาลสุตฺตํ

๑๗. “เอกาทสหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคโต โคปาลโก อภพฺโพ โคคณํ ปริหริตุํ ผาติํ กาตุํ [ผาติกตฺตุํ (สี.), ผาติกาตุํ (สฺยา. ปี.)]ฯ กตเมหิ เอกาทสหิ? อิธ, ภิกฺขเว, โคปาลโก น รูปญฺญู โหติ, น ลกฺขณกุสโล โหติ, น อาสาฏิกํ หาเรตา [สาเฏตา (สี. สฺยา. ปี.)] โหติ, น วณํ ปฏิจฺฉาเทตา โหติ, น ธูมํ กตฺตา โหติ, น ติตฺถํ ชานาติ, น ปีตํ ชานาติ, น วีถิํ ชานาติ, น โคจรกุสโล โหติ, อนวเสสโทหี จ โหติ, เย เต อุสภา โคปิตโร โคปริณายกา เต น อติเรกปูชาย ปูเชตา โหติ ฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, เอกาทสหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต โคปาลโก อภพฺโพ โคคณํ ปริหริตุํ ผาติํ กาตุํฯ

“เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, เอกาทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อภพฺโพ อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย วุทฺธิํ วิรูฬฺหิํ เวปุลฺลํ อาปชฺชิตุํฯ กตเมหิ เอกาทสหิ? อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น รูปญฺญู โหติ, น ลกฺขณกุสโล โหติ, น อาสาฏิกํ หาเรตา โหติ, น วณํ ปฏิจฺฉาเทตา โหติ, น ธูมํ กตฺตา โหติ, น ติตฺถํ ชานาติ, น ปีตํ ชานาติ, น วีถิํ ชานาติ, น โคจรกุสโล โหติ, อนวเสสโทหี จ โหติ, เย เต ภิกฺขู เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา สงฺฆปิตโร สงฺฆปริณายกา เต น อติเรกปูชาย ปูเชตา โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น รูปญฺญู โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยํ กิญฺจิ รูปํ ( ) [(สพฺพํ รูปํ) ม. นิ. ๑.๓๔๗ ( ) กตฺถจิ ทิสฺสติ] ‘จตฺตาริ มหาภูตานิ, จตุนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูป’นฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น รูปญฺญู โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น ลกฺขณกุสโล โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘กมฺมลกฺขโณ พาโล, กมฺมลกฺขโณ ปณฺฑิโต’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น ลกฺขณกุสโล โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น อาสาฏิกํ หาเรตา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อุปฺปนฺนํ กามวิตกฺกํ อธิวาเสติ นปฺปชหติ น วิโนเทติ น พฺยนฺตีกโรติ น อนภาวํ คเมติ, อุปฺปนฺนํ พฺยาปาทวิตกฺกํ… อุปฺปนฺนํ วิหิํสาวิตกฺกํ… อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกุสเล ธมฺเม อธิวาเสติ นปฺปชหติ น วิโนเทติ น พฺยนฺตีกโรติ น อนภาวํ คเมติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น อาสาฏิกํ หาเรตา โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น วณํ ปฏิจฺฉาเทตา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา นิมิตฺตคฺคาหี โหติ อนุพฺยญฺชนคฺคาหี; ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย น ปฏิปชฺชติ; น รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยํ, จกฺขุนฺทฺริเย สํวรํ นาปชฺชติฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา… ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา… ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา… กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา… มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย นิมิตฺตคฺคาหี โหติ อนุพฺยญฺชนคฺคาหี; ยตฺวาธิกรณเมนํ มนินฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย น ปฏิปชฺชติ; น รกฺขติ มนินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริเย สํวรํ นาปชฺชติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น วณํ ปฏิจฺฉาเทตา โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น ธูมํ กตฺตา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น [ม. นิ. ๑.๓๔๖-๓๔๗ ปน อยํ นกาโร ธมฺมนฺติปทสฺส อนนฺตรํ ทิสฺสติ] ยถาสุตํ ยถาปริยตฺตํ ธมฺมํ วิตฺถาเรน ปเรสํ เทเสตา โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น ธูมํ กตฺตา โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น ติตฺถํ ชานาติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เย เต ภิกฺขู พหุสฺสุตา อาคตาคมา ธมฺมธรา วินยธรา มาติกาธรา, เต กาเลน กาลํ อุปสงฺกมิตฺวา น ปริปุจฺฉติ น ปริปญฺหติ – ‘อิทํ, ภนฺเต, กถํ, อิมสฺส โก อตฺถ’ติ? ตสฺส เต อายสฺมนฺโต อวิวฏญฺเจว น วิวรนฺติ, อนุตฺตานีกตญฺจ น อุตฺตานีกโรนฺติ, อเนกวิหิเตสุ จ กงฺขาฐานิเยสุ ธมฺเมสุ กงฺขํ น ปฏิวิโนเทนฺติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น ติตฺถํ ชานาติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น ปีตํ ชานาติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย เทสิยมาเน น ลภติ อตฺถเวทํ, น ลภติ ธมฺมเวทํ , น ลภติ ธมฺมูปสํหิตํ ปาโมชฺชํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น ปีตํ ชานาติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น วีถึ ชานาติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น วีถึ ชานาติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น โคจรกุสโล โหติ? อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น โคจรกุสโล โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อนวเสสโทหี โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุํ สทฺธา คหปติกา อภิหฏฺฐุํ ปวาเรนฺติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรหิฯ ตตฺร ภิกฺขุ มตฺตํ น ชานาติ ปฏิคฺคหณายฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อนวเสสโทหี โหติฯ

“กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เย เต ภิกฺขู เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา สงฺฆปิตโร สงฺฆปริณายกา, เต น อติเรกปูชาย ปูเชตา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เย เต ภิกฺขู เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา สงฺฆปิตโร สงฺฆปริณายกา, เตสุ น เมตฺตํ กายกมฺมํ ปจฺจุปฏฺฐาเปติ อาวิ เจว รโห จ, น เมตฺตํ วจีกมฺมํ… น เมตฺตํ มโนกมฺมํ ปจฺจุปฏฺฐาเปติ อาวิ เจว รโห จฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เย เต ภิกฺขู เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา สงฺฆปิตโร สงฺฆปริณายกา, น เต อติเรกปูชาย ปูเชตา โหติฯ

“อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, เอกาทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อภพฺโพ อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุทฺธึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิตุํฯ

“เอกาทสหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคโต โคปาลโก ภพฺโพ โคคณํ ปริหริตุํ ผาตึ กาตุํฯ กตเมหิ เอกาทสหิ? อิธ, ภิกฺขเว, โคปาลโก รูปญฺญู โหติ, ลกฺขณกุสโล โหติ, อาสาฏิกํ หาเรตา โหติ, วณํ ปฏิจฺฉาเทตา โหติ, ธูมํ กตฺตา โหติ, ติตฺถํ ชานาติ, ปีตํ ชานาติ, วีถึ ชานาติ, โคจรกุสโล โหติ, สาวเสสโทหี จ โหติ, เย เต อุสภา โคปิตโร โคปริณายกา เต อติเรกปูชาย ปูเชตา โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, เอกาทสหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต โคปาลโก ภพฺโพ โคคณํ ปริหริตุํ ผาตึ กาตุํฯ

“เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, เอกาทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ภพฺโพ อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุทฺธึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิตุํฯ กตเมหิ เอกาทสหิ? อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ รูปญฺญู โหติ, ลกฺขณกุสโล โหติ, อาสาฏิกํ หาเรตา โหติ, วณํ ปฏิจฺฉาเทตา โหติ, ธูมํ กตฺตา โหติ, ติตฺถํ ชานาติ,

ปีตํ ชานาติ, วีถึ ชานาติ, โคจรกุสโล โหติ, สาวเสสโทหี จ โหติ, เย เต ภิกฺขู เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา สงฺฆปิตโร สงฺฆปริณายกา เต อติเรกปูชาย ปูเชตา โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ รูปญฺญู โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยํ กิญฺจิ รูปํ ‘จตฺตาริ มหาภูตานิ, จตุนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูป’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ รูปญฺญู โหติฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ลกฺขณกุสโล โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘กมฺมลกฺขโณ พาโล, กมฺมลกฺขโณ ปณฺฑิโต’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ลกฺขณกุสโล โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อาสาฏิกํ หาเรตา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อุปฺปนฺนํ กามวิตกฺกํ นาธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ, อุปฺปนฺนํ พฺยาปาทวิตกฺกํ… อุปฺปนฺนํ วิหึสาวิตกฺกํ… อุปฺปนฺนุปฺปเนฺน ปาปเก อกุสเล ธเมฺม นาธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อาสาฏิกํ หาเรตา โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วณํ ปฏิจฺฉาเทตา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี; ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ; รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยํ, จกฺขุนฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา… ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา… ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา… กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา… มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี; ยตฺวาธิกรณเมนํ มนินฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ; รกฺขติ มนินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วณํ ปฏิจฺฉาเทตา โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธูมํ กตฺตา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยถาสุตํ ยถาปริยตฺตํ ธมฺมํ วิตฺถาเรน ปเรสํ เทเสตา โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธูมํ กตฺตา โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ติตฺถํ ชานาติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เย เต ภิกฺขู พหุสฺสุตา อาคตาคมา ธมฺมธรา วินยธรา มาติกาธรา, เต กาเลน กาลํ อุปสงฺกมิตฺวา ปริปุจฺฉติ ปริปญฺหติ – ‘อิทํ, ภเนฺต, กถํ, อิมสฺส โก อโตฺถ’ติ? ตสฺส เต อายสฺมนฺโต อวิวฏญฺเจว วิวรนฺติ, อนุตฺตานีกตญฺจ อุตฺตานีกโรนฺติ, อเนกวิหิเตสุ จ กงฺขาฐานิเยสุ ธเมฺมสุ กงฺขํ ปฏิวิโนเทนฺติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ติตฺถํ ชานาติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปีตํ ชานาติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย เทสิยมาเน ลภติ อตฺถเวทํ, ลภติ ธมฺมเวทํ, ลภติ ธมฺมูปสํหิตํ ปาโมชฺชํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปีตํ ชานาติฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วีถึ ชานาติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วีถึ ชานาติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โคจรกุสโล โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ยถาภูตํ ปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โคจรกุสโล โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สาวเสสโทหี โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุํ สทฺธา คหปติกา อภิหฏฺฐํ ปวาเรนฺติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรหิฯ ตตฺร ภิกฺขุ มตฺตํ ชานาติ ปฏิคฺคหณายฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สาวเสสโทหี โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เย เต ภิกฺขู เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา สงฺฆปิตโร สงฺฆปริณายกา, เต อติเรกปูชาย ปูเชตา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เย เต เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา สงฺฆปิตโร สงฺฆปริณายกา, เตสุ เมตฺตํ กายกมฺมํ ปจฺจุปฏฺฐาเปติ อาวิ เจว รโห จ, เมตฺตํ วจีกมฺมํ... เมตฺตํ มโนกมฺมํ ปจฺจุปฏฺฐาเปติ อาวิ เจว รโห จฯ เอวํ โข , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เย เต ภิกฺขู เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา สงฺฆปิตโร สงฺฆปริณายกา, เต อติเรกปูชาย ปูเชตา โหติฯ

‘‘อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, เอกาทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ภพฺพ อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิตุ’’นฺติฯ สตฺตมํฯ

๘. ปฐมสมาธิสุตฺตํ

๑๘. [อ. นิ. ๑๐.๖] อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ –

‘‘สิยา นุ โข, ภนฺเต, ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติ?

‘‘สิยา, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส...เป.... ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติฯ

‘‘ยถา กถํ ปน, ภนฺเต, สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส...เป.... ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติ?

‘‘อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํสญฺญี โหติ – ‘เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณีตํ, ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพาน’นฺติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ทุติยสมาธิสุตฺตํ

๑๙. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติฯ ‘‘ภทนฺเต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘สิยา นุ โข ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมิํ อาโปสญฺญี อสฺส…เป.… น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติ? ‘‘ภควํมูลกา โน, ภนฺเต, ธมฺมา ภควํเนตฺติกา ภควํปฏิสรณาฯ สาธุ วต, ภนฺเต, ภควนฺตํเยว ปฏิภาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อโตฺถฯ ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตี’’ติฯ

‘‘เตน หิ, ภิกฺขเว, สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘สิยา, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส…เป.… ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติฯ

‘‘ยถา กถํ ปน, ภนฺเต, สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส…เป.… ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติ?

‘‘อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํสญฺญี โหติ – ‘เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณีตํ, ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสโคฺค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพาน’นฺติ ฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส…เป. … ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ตติยสมาธิสุตฺตํ

๒๐. [อ. นิ. ๑๐.๗] อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยนายสฺมา สาริปุโตฺต เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สาริปุเตฺตน สทฺธิํ สโมฺมทิํสุฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจุํ –

‘‘สิยา นุ โข, อาวุโส สาริปุตฺต, ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส…เป.… ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติ? ‘‘สิยา, อาวุโส, ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส…เป.… ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติฯ

‘‘ยถา กถํ ปน, อาวุโส สาริปุตฺต, สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส…เป.… ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา ตตฺ

ราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติ?

‘‘อิธ , อาวุโส, ภิกฺขุ เอวํสญฺญี โหติ – ‘เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณีตํ, ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพาน’นฺติฯ เอวํ โข, อาวุโส, สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส…เป.… ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติฯ ทสมํฯ

๑๑. จตุตฺถสมาธิสุตฺตํ

๒๑. ตตฺร โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘สิยา นุ โข, อาวุโส, ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมิํ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมิํ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมิํ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติ?

‘‘ทูรโตปิ โข มยํ, อาวุโส, อาคจฺฉยฺยาม อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถมญฺญาตุํฯ สาธุ วตายสฺมนฺตํเยว สาริปุตฺตํ ปฏิภาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺโถฯ อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตี’’ติฯ

‘‘เตนหาวุโส, สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวมาวุโส’’ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปจฺจสฺโสสุํฯ อายสฺมา สาริปุตฺโต เอตทโวจ –

‘‘สิยา, อาวุโส ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส…เป.… ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติฯ

‘‘ยถา กถํ ปนาวุโส, สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส…เป.… ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติ?

‘‘อิธ, อาวุโส, ภิกฺขุ เอวํสญฺญี โหติ – ‘เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณีตํ, ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพาน’นฺติฯ เอวํ โข, อาวุโส, สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมิํ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมิํ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมิํ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส , น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส, ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา ตตฺราปิ น สญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา’’ติฯ เอกาทสมํฯ

อนุสฺสติวโคฺค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เทฺว วุตฺตา มหานาเมน, นนฺทิเยน สุภูตินา;
เมตฺตา อฏฺฐโก โคปาโล, จตฺตาโร จ สมาธินาติฯ

๓. สามญฺญวโคฺค

๒๒-๒๙. ‘‘เอกาทสหิ , ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคโต โคปาลโก อภพฺพ โคคณํ ปริหริตุํ ผาตึ กาตุํฯ กตเมหิ เอกาทสหิ? อิธ, ภิกฺขเว, โคปาลโก น รูปญฺญู โหติ, น ลกฺขณกุสโล โหติ, น อาสาฏิกํ หาเรตา โหติ, น วณํ ปฏิจฺฉาเทตา โหติ, น ธูมํ กตฺตา โหติ, น ติตฺถํ ชานาติ, น ปีตํ ชานาติ, น วีถึ ชานาติ, น โคจรกุสโล โหติ, อนวเสสโทหี จ โหติ, เย เต อุสภา โคปิตโร โคปริณายกา เต น อติเรกปูชาย ปูเชตา โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, เอกาทสหิ อเงฺคหิ สมนฺนาคโต โคปาลโก อภพฺพ โคคณํ ปริหริตุํ ผาตึ กาตุํฯ

‘‘เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, เอกาทสหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อภพฺพ จกฺขุสฺมึ อนิจฺจานุปสฺสี วิหริตุํ…เป…. อภพฺพ จกฺขุสฺมึ ทุกฺขานุปสฺสี วิหริตุํ… อภพฺพ จกฺขุสฺมึ อนตฺตานุปสฺสี วิหริตุํ… อภพฺพ จกฺขุสฺมึ ขยานุปสฺสี วิหริตุํ… อภพฺพ จกฺขุสฺมึ วยานุปสฺสี วิหริตุํ… อภพฺพ จกฺขุสฺมึ วิราคานุปสฺสี วิหริตุํ… อภพฺพ จกฺขุสฺมึ นิโรธานุปสฺสี วิหริตุํ… อภพฺพ จกฺขุสฺมึ ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี วิหริตุํ’’ฯ

๓๐-๖๙. …โสตสฺมึ… ฆานสฺมึ… ชิวฺหาย… กายสฺมึ… มนสฺมึ…ฯ

๗๐-๑๑๗. …รูเปสุ… สเทฺทสุ… คเนฺธสุ… รเสสุ… โผฏฺฐเพฺพสุ… ธเมฺมสุ…ฯ

๑๑๘-๑๖๕. …จกฺขุวิญฺญาเณ… โสตวิญฺญาเณ… ฆานวิญฺญาเณ… ชิวฺหาวิญฺญาเณ… กายวิญฺญาเณ… มโนวิญฺญาเณ…ฯ

๑๖๖-๒๑๓. …จกฺขุสมฺผเสฺส… โสตสมฺผเสฺส… ฆานสมฺผเสฺส… ชิวฺหาสมฺผเสฺส … กายสมฺผเสฺส… มโนสมฺผเสฺส…ฯ

๒๑๔-๒๖๑. …จกฺขุสมฺผสฺสชาย เวทนาย… โสตสมฺผสฺสชาย เวทนาย… ฆานสมฺผสฺสชาย เวทนาย… ชิวฺหาสมฺผสฺสชาย เวทนาย… กายสมฺผสฺสชาย เวทนาย… มโนสมฺผสฺสชาย เวทนาย…ฯ

๒๖๒-๓๐๙. …รูปสญฺญาย… สทฺทสญฺญาย… คนฺธสญฺญาย… รสสญฺญาย… โผฏฺฐพฺพสญฺญาย … ธมฺมสญฺญาย…ฯ

๓๑๐-๓๕๗. …รูปสเญฺจตนาย… สทฺทสเญฺจตนาย… คนฺธสเญฺจตนาย… รสสเญฺจตนาย… โผฏฺฐพฺพสเญฺจตนาย… ธมฺมสเญฺจตนาย…ฯ

๓๕๘-๔๐๕. …รูปตณฺหาย… สทฺทตณฺหาย… คนฺธตณฺหาย… รสตณฺหาย… โผฏฺฐพฺพตณฺหาย… ธมฺมตณฺหาย…ฯ

๔๐๖-๔๕๓. …รูปวิตเกฺก… สทฺทวิตเกฺก… คนฺธวิตเกฺก… รสวิตเกฺก… โผฏฺฐพฺพวิตเกฺก… ธมฺมวิตเกฺก…ฯ

๔๕๔-๕๐๑. …รูปวิจาเร… สทฺทวิจาเร… คนฺธวิจาเร… รสวิจาเร… โผฏฺฐพฺพวิจาเร… ธมฺมวิจาเร อนิจฺจานุปสฺสี วิหริตุํ… ทุกฺขานุปสฺสี วิหริตุํ… อนตฺตานุปสฺสี วิหริตุํ… ข

ยานุปสฺสี วิหริตุํ... วยานุปสฺสี วิหริตุํ... วิราคานุปสฺสี วิหริตุํ... นิโรธานุปสฺสี วิหริตุํ... ปฏิ
นิสฺสคฺคานุปสฺสี วิหริตุํ...เป....ฯ

๔. ราคเปยฺยาลํ

๕๐๒. “ราคสฺส , ภิกฺขเว, อภิญฺญาย เอกาทส ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม เอกาทส? ปฐมํ ฌานํ, ทุติยํ ฌานํ, ตติยํ ฌานํ, จตุตฺถํ ฌานํ, เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ, กรุณาเจโตวิมุตฺติ, มุทิตาเจโตวิมุตฺติ, อุเปกฺขาเจโตวิมุตฺติ, อากาสานญฺจายตนํ, วิญฺญาณญฺจายตนํ, อากิญฺจญฺญายตนํ – ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย อิเม เอกาทส ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ

๕๐๓-๕๑๑. “ราคสฺส, ภิกฺขเว, ปริญฺญาย… ปริกฺขยาย… ปหานาย… ขยาย… วยาย… วิราคาย… นิโรธาย… จาคาย… ปฏินิสฺสคฺคาย… อิเม เอกาทส ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ

๕๑๒-๖๗๑. “โทสสฺส …เป.… โมหสฺส… โกธสฺส… อุปนาหสฺส… มกฺขสฺส… ปฬาสสฺส… อิสฺสาย… มจฺฉริยสฺส… มายาย… สาเฐยฺยสฺส… ถมฺภสฺส… สารมฺภสฺส… มานสฺส… อติมานสฺส… มทสฺส… ปมาทสฺส อภิญฺญาย…เป.… ปริญฺญาย… ปริกฺขยาย… ปหานาย… ขยาย… วยาย… วิราคาย… นิโรธาย… จาคาย… ปฏินิสฺสคฺคาย อิเม เอกาทส ธมฺมา ภาเวตพฺพา”ติฯ

อิทมโวจ ภควาฯ อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติฯ

ราคเปยฺยาลํ นิฏฺฐิตํฯ

นว สุตฺตสหสฺสานิ, ภิโยฺย ปญฺจสตานิ จ [ปญฺจ สุตฺตสตานิ จ (อฏฺฐ.)];
สตฺตปญฺญาส สุตฺตนฺตา [สุตฺตานิ (อฏฺฐ.)], องฺคุตฺตรสมายุตา [โหนฺติ องฺคุตฺตราคเม (อฏฺฐ.)] ติฯ

เอกาทสกนิปาตปาฬิ นิฏฺฐิตาฯ

องฺคุตฺตรนิกาโย สมโตฺตฯ